

Η ΑΡΧΑΙΑ ΜΕΣΣΗΝΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΘΕΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΚΡΟΑΣΗΣ

Κείμενο: Μαίρη Μπελογιάννη, Φιλόλογος, Δρ. Αρχαιολόγος
Φωτογραφικό αρχ.: "Διάζωμα"

Αρχαία πόλη και σύγχρονο χωριό. Αρμονικό συνταίριασμα μέσα στην καταπράσινη αγκαλιά της μεσσηνιακής γης.

Το μέλλον προοιωνιζόταν λαμπρό ακόμα και τη στιγμή της σύλληψης της ιδέας για τη δημιουργία αυτής της πόλης, που βρίσκεται στο κέντρο περίπου του σημερινού νομού Μεσσηνίας. Γιατί αυτός, στο μυαλό του οποίου έγιναν οι διεργασίες που οδήγησαν στη σκέψη της ίδρυσης της Μεσσήνης το **369 π.Χ.**, δεν ήταν μόνο ένας άνδρας τολμηρός σε αποφάσεις και κινήσεις αλλά κι ένας μεγαλοφυής στρατηγός κι ένας βαθύτατα καλλιεργημένος Έλληνας με πολιτική σκέψη. Ο **Επαμεινώνδας**, ο εμπνευστής και ποιητής της θηβαϊκής ηγεμονίας, ο άνθρωπος που ανέβασε τη Θήβα στον κορυφώνα της δόξας και ταυτόχρονα κατέβασε τη Σπάρτη από το βάθρο της πρώτης, για αιώνες, στρατιωτικά δύναμης στην Ελλάδα, δεν σταμάτησε στη νικηφόρα γι' αυτόν μάχη στα **Λεύκτρα (371 π.Χ.)**. Συνέχισε με την

υλοποίηση του οράματός του, που ήταν η ίδρυση μιας πόλης – τροπαίου.

Δύο στοιχεία έπαιξαν καθοριστικό ρόλο σ' αυτήν την πόλη-κόσμημα: από τη μια ο τόπος – αρμονικό συνταίριασμα ενός επιβλητικού βουνού, της **Ιθώμης** και μιας γλυκιάς κοιλάδας κατάφορτης με όλα τα είδη της μεσογειακής χλωρίδας – και από την άλλη ο χρόνος. Στα χρόνια της ίδρυσής της (369 π.Χ.) είχαν εμπειρωθεί πολλοί κανόνες πολεοδομικού σχεδιασμού, είχε ξεχωρίσει ως ιδανικό το **Ιπποδάμειο** πολεοδομικό σχέδιο, είχε προοδεύσει σε μεγάλο βαθμό η οχυρωματική τεχνική. Όσο για την αρχιτεκτονική, που είχε αγγίξει το τέλειο με τον Παρθενώνα, επέτρεψε να στηθούν περικαλλή δημόσια και ιδιωτικά κτήρια καθώς και ιερά, ενταγμένα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο φυσικό περιβάλλον. Ακόμα και

ο πολυταξιδεμένος **Παυσανίας**, που επισκέφτηκε τη Μεσσήνη στα χρόνια του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αντωνίνου του Ευσεβούς, 530 περίπου χρόνια μετά την ίδρυσή της, έμεινε να τα κοιτάζει εκστατικός, μολοντί ο χρόνος είχε αφήσει πάνω τους τα σημάδια του και οι κατακτητές Ρωμαίοι τη δική τους σφραγίδα.

Τι είδε ο Παυσανίας, όταν έφθασε στην πόλη; Γενικά, είδε μια σπουδαία κυρία η οποία, παρά την προχωρημένη της ηλικία, διατηρούσε ακόμα τη λάμψη και τη γοητεία της κι ας είχαν παρέλθει προ πολλού οι λαμπρές μέρες της ανεξαρτησίας της. Είχε καταφέρει να συγκινήσει ακόμα και τους κατακτητές της, οι οποίοι όχι μόνο δεν την κακοποίησαν, αλλά το είχαν για τιμή τους να της χαρίζουν στολίδια και να αναλαμβάνουν τα έξοδα των επεμβάσεων της ανανέωσής της.

Ειδικότερα, είδε τα ρωμαλέα τείχη που την περιέβαλλαν απ' όλες τις πλευρές εκτός από την βορειοανατολική, καθώς

εκεί υπήρχε ως φυσικό τείχος, το όρος Ιθώμη, στους πρόποδες του οποίου είχε κτισθεί η πόλη. Δύο ευμεγέθεις πύλες επέτρεπαν την είσοδο και την έξοδο σε κατοίκους και επισκέπτες. Ο Παυσανίας μπήκε στην πόλη από την πύλη στα ανατολικά, τη **Λακωνική** ή **Τεγεατική**. Αυτή σήμερα δεν υπάρχει. Θυσιάσθηκε στο βωμό της ανάπτυξης. Η διάνοιξη οδού από το χωριό Μαυρομμάτι ως τη νέα μονή του Βουλκάνου στην κορυφή της Ιθώμης, την κατέστρεψε. Αντιθέτως, η **Αρκαδική** πύλη σώζεται πολύ καλά και προκαλεί θαυμασμό και δέος, ακόμα και σήμερα, με τη μνημειώδη της κατασκευή.

Τόσο πολύ μάγεψαν τον Παυσανία τα λίθινα τείχη της Μεσσήνης με τους πύργους και τις επάλξεις τους, που έχοντας δει τα τείχη της φωκικής Αμβρόσου (στο σημερινό Δίστομο), του Βυζαντίου και της Ρόδου, τα οποία θεωρούσε άριστα, έγραψε στο έργο του «Ελλάδος Περιήγησις» πως τα τείχη των Μεσσηνίων ήταν τα πιο δυνατά.

Μία από τις χαρακτηριστικές οξυκόρφες πυλίδες του πεταλοειδούς αναλήμματος (τοιχίου αντιστήριξης) του θεάτρου.

Η βόρεια στοά της Αγοράς.

Όταν μπήκε στην πόλη, είδε πρώτη την Αγορά. Είδε την Κρήνη Αρσινόη στην οποία έρρεε το νερό από την πηγή Κλεψύδρα, τους ναούς και τα λατρευτικά αγάλματα του Διός Σωτήρος και του Ποσειδώνας, τους ναούς και τα αγάλματα της Αφροδίτης, της Μητρός των Θεών Κυβέλης, της Δήμητρας και των Διοσκούρων. Στη συνέχεια είδε τα ιερά της θεάς του τοκετού Ειλειθυίας και τον θάλαμο των Κουρητών, των οπλισμένων δαιμόνων που φύλαγαν τον Δία βρέφος. Συνεχίζοντας προς νότον είδε το Ασκληπιείο, ενώ νοτιότερα είδε το Ιεροθύσιο με τα αγάλματα των δώδεκα θεών και τον χάλκινο ανδριάντα του ισόθεου ήρωα, οικιστή της πόλης Επαμεινώνδα. Σειρά είχαν το Στάδιο και το Γυμνάσιο με τα ιερά και τα αγάλματα του Ηρακλή, του Ερμή και του Θησέα, έργα των Αλεξανδρινών καλλιτεχνών Απολλώνιου Ερμοδώρου και του

γιου του Δημήτριου, που φιλοτέχνησαν και άλλα έργα στη Μεσσήνη. Επιστρέφοντας από το Στάδιο είδε το Θέατρο, το ιερό του Σαράπιδος και της Ίσιδος και τέλος, αφού ανέβηκε ως την κορυφή της Ιθώμης, είδε το ιερό του Ιθωμάτα Δία.

Από την περιγραφή που κάνει, καταλαβαίνει κανείς πως έμεινε κατάπληκτος από τα τείχη, από τα περίφημα αγάλματα, ορισμένα εκ των οποίων είχαν γίνει από τα χέρια του φημισμένου γλύπτη **Δαμοφώντα** και από το μνημειώδες Ασκληπιείο που ξεχώριζε, γιατί δεν ήταν ένα ακόμη θεραπευτήριο, αλλά μια θαυμάσια πινακοθήκη με πολλά και πολύ αξιόθεα αγάλματα και ζωγραφικές παραστάσεις των βασιλέων της Μεσσηνίας. Για το θέατρο δεν κάνει καμιά σπουδαία αναφορά παρά μόνο ότι κοντά σε αυτό υπάρχει ιερό του Σάραπι και της Ίσιδας. Περιέργο, γιατί το ίδιο φειδωλός στα λόγια είναι και για το

Η Κρήνη Αρσινόη. Η κατασκευή του μνημειώδους κρηναίου οικοδομήματος ανάγεται στα τέλη του 3ου αι. π.Χ. ενώ μετατροπές και επισκευές πραγματοποιήθηκαν κατά τον 1ο και 3ο αι. μ.Χ.

Στάδιο, αναφορά στο οποίο κάνει μόνο για να πει, πως υπήρχε εκεί χάλκινος ανδριάντας του μεσσήνιου ήρωα Αριστομένη. Ενδεχομένως, να έπεσε πάνω στη φάση των μετατροπών που έγιναν σε αυτά τα δύο πολύ σπουδαία οικοδομήματα, τα οποία, σήμερα, με τις αναστηλώσεις και τις αποκαταστάσεις τους, καταδεικνύουν το πόσο εντυπωσιακά ήταν και πόσο ανάλογα του μεγαλείου της πόλης στην οποία δημιουργήθηκαν.

Το ενδιαφέρον κείμενο του Πausανία αποτελούσε άριστο οδηγό για τους Ευρωπαίους περιηγητές του 19^{ου} αι., τον F. C. H. L. Rouquerville, τον E. Dodwell, τον W. Gell. Ο σημερινός περιηγητής αυτής της σπουδαίας πόλης, που είχε την εξαιρετική τύχη να μην καταστραφεί ή να μην καλυφθεί από τη σύγχρονη πόλη, μπορεί να την περπατήσει και να την χαρεί κρατώντας στα χέρια του τον γοττευτικό οδηγό

που συνέγραψε ο καθηγητής Αρχαιολογίας και διευθυντής των ανασκαφών της αρχαίας Μεσσήνης, **Πέτρος Θέμελης** ή να ξεναγηθεί μέσω του «έξυπνου κινητού» του. Χάρη στην πρωτοβουλία της Κίνησης Πολιτών «**Διάζωμα**», μια σπουδαία χορηγία του Ιδρύματος Νιάρχου επέτρεψε τη δημιουργία μιας ψηφιακής εφαρμογής, εγκεκριμένης από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, μέσω της οποίας ο επισκέπτης, που την κατεβάζει δωρεάν στο κινητό του, κατατοπίζεται για τα αξιοθέατα και την ιστορία αυτής της πολύ ενδιαφέρουσας πόλης.

Αν είναι βέβαια τυχερός, μπορεί να ξεναγηθεί από τον ίδιο τον αρχαιολόγο καθηγητή Π. Θέμελη, τον άνθρωπο που κινείται στον χώρο της αρχαίας πόλης με την άνεση των αρχαίων κατοίκων της, μιας και από το **1986** μέχρι σήμερα δεν έχει πάψει να ασχολείται με ό,τι φανερό

ή κρυφό, σπουδαίο ή μη, τους αφορά, να αποκαλύπτει το χθες για να το παραδώσει ευανάγνωστο στο σήμερα, φροντίζοντας όμως να εξασφαλίσει και το αύριο που τους πρέπει. Πριν από τον κ. Θέμελη, με την αρχαία Μεσσήνη είχαν ασχοληθεί ο αρχαιολόγος και μετέπειτα πολιτικός **Θεμιστοκλής Σοφούλης**, ο αρχαιολόγος **Γεώργιος Οικονόμος** και από το 1957 έως το 1974 ο τότε γραμματέας της

Αρχαιολογικής Εταιρείας και ακαδημαϊκός **Αναστάσιος Ορλάνδος**.

Βρεθήκαμε στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου την πιο γλυκιά ώρα της ημέρας, όταν ο ήλιος λίγο πριν τη δύση του καίδευει γλυκά με τα πιο υπέροχα χρώματά του το χώρο, δομημένο και μη. Το επιβλητικό βουνό, η Ιθώμη ή Βουλκάνο, ονομασία που δόθηκε στον ασβεστολιθικό όγκο από τα μεσαιωνικά χρόνια, με

Επάνω: Θαυμάσιο έργο γλυπτικής αποτελεί το κεφάλι του θεού Ερμή.

Αριστερά: Το Ασκληπιείο. Η «Πνακοθήκη» της αρχαίας Μεσσήνης. Φιλοξενούσε εξαιρετικά αγάλματα και ζωγραφικές παραστάσεις των βασιλέων της Μεσσηνίας.

τις δύο κορυφές, τη μία την ομώνυμη που είναι και η ψηλότερη (800 μ. υψ.) και την άλλη, τη χαμηλότερη, την **Εύα**, μαλακώνει και δένει με τη γλυκιά μεσογειακή βλάστηση που δίνει χαρά στις αισθήσεις και στην ψυχή. Μια πράσινη θάλασσα από ελιές, κουμαριές, μυρτιές και αμπέλια ξεχύνεται από τους πρόποδες και μοιάζει να μην σταματά παρά μόνο εκεί που η γη αγγίζει τον ουρανό.

Ανάμεσα στα μνημεία που ξεδιπλώνουν την καθημερινή ιστορία των κατοίκων, κυρίαρχη θέση έχουν οι χώροι θέασης και ακρόασης, το **Θέατρο**, το **Στάδιο-Γυμνάσιο**, το **Εκκλησιαστήριο** και το **Βουλευτήριο**. Οι χώροι αυτοί αντανακλούν όχι μόνο τις εκφάνσεις της ζωής των Μεσσήνιων, την κοινωνική, την πολιτική, την οικονομική και τις δραστηριότητές τους, την άθληση, την ψυχαγωγία, τη

Ο καθηγητής αρχαιολογίας Πέτρος Θέμελης. Ένας εμπνευσμένος επιστήμων, ένας οραματολάτης στοχαστής που από το 1986 μέχρι σήμερα δεν έχει πάψει ούτε στιγμή να ασχολείται με την αποκάλυψη και την ανάδειξη της αρχαίας Μεσσήνης.

διασκέδαση αλλά και το μέγεθος και τη σπουδαιότητα της πόλης τους και κυρίως το ρόλο που αυτή κλήθηκε να παίξει στην περιοχή και τον συνέχισε και σε όλη την πορεία της ζωής της. Δημιουργήθηκε για να γίνει το αντίπαλον δέος της κραταιάς Σπάρτης. Το ίδιο και η Μεγαλόπολη, βέβαια, στην Αρκαδία.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Π. Θέμελη, «το θέατρο της Μεσσήνης με πλάτος κούλου **106,83** και διάμετρο ορχήστρας **23,56** μ. εντάσσεται στην κατηγορία των μεγάλων θεάτρων της κλασικής/ελληνιστικής αρχαιότητας και στέκεται δίπλα σε αυτό της αρχαίας Επιδαύρου. Οι μεγάλες διαστάσεις καθορίζονταν βέβαια από την οικονομική ευρωστία και τον αριθμό των θεατών που θα δεχόταν στην αγκαλιά του το θέατρο».

Η εντολή που θα είχε λάβει ο αρχιτέκτονας ήταν να δημιουργήσει ένα οικοδόμημα ανάξιο της ιστορίας του μεσσηνιακού

τόπου, ένα οικοδόμημα ξεχωριστό, που θα διαλαλούσε σε όλα τα μήκη και τα πλάτη, πως οι Μεσσήνιοι αποτελούσαν ιδιαίτερο έθνος στην Πελοπόννησο, αξιόλογο και αξιοσέβαστο, ένα οικοδόμημα που στην αγκαλιά του θα έκλεινε όλο τον πληθυσμό της μεσσηνιακής πρωτεύουσας, δηλαδή περίπου 10.000 κατοίκους. Και, όπως φαίνεται, τα κατάφερε περίφημα, αφού ακόμα και σήμερα οι ιδιομορφίες του θεάτρου το καθιστούν εξαιρετικά ενδιαφέρον, ορισμένες, μάλιστα, είναι μοναδικές. Και να σκεφτεί κανείς, πως βρισκόμαστε στον πρώιμο 3^ο αι. π.Χ. Καταρχάς, το ρωμαλέο πεταλοειδές ανάλημμα (τοίχος αντιστήριξης) του κούλου, το οποίο στο σύνολό του δεν ήταν ενσωματωμένο στο πρανές του τεχνητού λόφου, αντιθέτως ήταν ορατό και προσιτό από έξω, στοιχείο που χαρακτηρίζει τα θέατρα και τα αμφιθέατρα της ρωμαϊκής περιόδου. Υπέβαλλε δέος

Ο κίων του Αριστομένη στο Στάδιο-Γυμνάσιο. Ο αρχηγός και ήρωας των Μεσσηνίων κατά τον Β' Μεσσηνιακό πόλεμο (685-668 π.Χ.) δεν έπαψε ποτέ να συγκινεί και να αποτελεί πρότυπο γενναιότητας και φιλοπατρίας.

Το κοίλον, η ορχήστρα και η σκηνή: τα τρία βασικά αρχιτεκτονικά μέρη του περίφημου θεάτρου της αρχαίας Μεσσήνης που ξεχώριζε χάρη στις τολμηρές ιδιομορφίες του.

με τη στιβαρότητά του το οικοδόμημα αυτό, πριν ακόμα καλά καλά ο θεατής εισέλθει για να καθίσει στο κοίλον με τα λίθινα εδώλια που δεν είναι μονολιθικά, αλλά σύνθετα, δηλαδή αποτελούνται όχι από μία αλλά από πολλές και διαφορετικού μεγέθους πλάκες. Ορισμένα εδώλια φέρουν και επιγραφές, πολύ σημαντικές μάλιστα για την οικονομική ή την κοινωνική κατάσταση των πολιτών. Θα μπορούσαμε, επομένως, να πούμε πως οι πλάκες των εδωλίων και μάλιστα αυτές των μετώπων λειτουργούσαν και ως λίθινοι πίνακες ανακοινώσεων, οι οποίες με αυτό τον τρόπο αποκτούσαν ισχύ. Για παράδειγμα, σε κάποιες επιγραφές γίνεται λόγος για απελευθερώσεις σκλάβων, που ενδεχομένως να σχετίζονταν με τα καλλιτεχνικά δρώμενα.

Το πεταλοειδές ανάλημμα διακόπτεται περιμετρικά ανά είκοσι μέτρα από οξυκόρυφες πυλίδες που οδηγούσαν μέσω κρυπτών κλιμακοστασίων στο άνω διάζωμα.

Πρόκειται για μια σύλληψη τολμηρή που ενισχύει τον φρουριακό χαρακτήρα του θεάτρου. Τα κλιμακοστάσια, που ακολουθούσαν καθοδική πορεία από το μεσαίο διάζωμα, δίνουν την εντύπωση πως ξεχύνονται για να φθάσουν, καθώς τρέχουν ακτινωτά, στο πιο σημαντικό τμήμα του θεάτρου, την ορχήστρα, ορίζουν δε 11 κερκίδες. Στυλιστική ιδιομορφία αξιομνημόνευτη αποτελεί το μεγάλο κλιμακοστάσιο που καταλήγει στο ΒΔ άκρο του εξωτερικού αναλήμματος του κοίλου. Όταν οι ανάγκες του θεατρικού έργου το απαιτούσαν, οι υποκριτές έκαναν την εμφάνισή τους όχι από τις γνωστές και εξαιρετικά προσεγγμένες κατασκευαστικά παρόδους, αριστερά και δεξιά της ορχήστρας, αλλά από αυτή την «άνω πάροδο», εντυπωσιάζοντας τους θεατές, που ενθουσιάζονταν και επευφημούσαν τέτοια σκηνοθετικά ευρήματα.

Επί της ορχήστρας δύο λίθινοι θρόνοι σήμερα - έξι, τουλάχιστον, υπήρχαν στα

Μετά από 1700 χρόνια σιωπής το αρχαίο θέατρο γέμισε πάλι με «μουσικές εξαισίες και φωνές» Τα θυρανοίξι;α του γιορτάστηκαν στις 3 Αυγούστου 2013 με μια λαμπήρή μουσική εκδήλωση

χρόνια της λειτουργίας του θεάτρου - με λεοντοπόδαρα και χωριστά δουλεμένο υποπόδιο προκαλούν το σημερινό επισκέπτη να καθίσει και να αισθανθεί άρχοντας ή επίσημα προσκεκλημένος. Το ερειπίο, δηλαδή η πλάτη του ενός θρόνου, αυτού που βρίσκεται στην κορυφή της ορχήστρας, απολήγει σε κεφάλι χίνας. Γίνεται αμέσως αντιληπτό πως προοριζόταν για υψηλά ιστάμενο πρόσωπο, ενδεχομένως για τον ιερέα του θεού Διονύσου ή για τον αγωνοθέτη της εορτής των Διονυσίων. Τόσα χρήματα δαπανούσε ο αγωνοθέτης για τα γεύματα προς όλους τους δημότες («δημοθεινίες» ονομάζονταν τα γεύματα αυτά), το λιγότερο με το οποίο η πολιτεία τον αντάμειβε ήταν μια θέση περιωπής. Για την αντιμετώπιση των καιρικών φαινομένων, όπως ήταν μια δυνατή βροχή, βρέθηκε λύση, ώστε να μην πλημμυρίζει η ορχήστρα. Δημιουργήθηκε ένα αυλάκι απορροής των ομβρίων υδάτων, το οποίο περιτρέχει την ορχήστρα και τα

οδηγεί σε μεγάλο υπόγειο αγωγό.

Μεγάλο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, που κατατάσσει τούτο το θέατρο στα πολύ ξεχωριστά παρουσιάζει η σκηνοθήκη ή πύγμα (χρονολογείται στα τέλη του 3^{ου} και στις αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ.), ένα μεγάλο ορθογώνιο οικοδόμημα, από το οποίο σώζονται αρκετά κατάλοιπα. Εντός του φυλάσσονταν τα μηχανήματα του θεάτρου καθώς και ... η σκηνή με το προσκήνιο (λογείο). Πάνω σε λίθινες αύλακες κυλούσαν οι τροχοί της συρόμενης προς την ορχήστρα σκηνής. Η κινητή αυτή σκηνή, που θα μαγνήτιζε τα βλέμματα όλων όσοι ετοιμάζονταν να παρακολουθήσουν το δράμα που θα εξελισσόταν επί του λογείου, αντικατέστησε την πρώτη που ήταν μια απλή ξύλινη κατασκευή, πάνω στην οποία τοποθετούσαν τα πανό με παραστάσεις ανάλογες με το περιεχόμενο του θεατρικού έργου. Πίσω ακριβώς από τον βόρειο τοίχο της σκηνοθήκης και σε επαφή με αυτόν, μια πλακοστρωμένη

Επάνω: Ο λίθινος θρόνος και το έδρανο της προεδρίας στην εξέδρα των επισήμων στο Στάδιο.

Δεξιά: Λίθινος θρόνος στην κορυφή του ημικυκλίου της ορχήστρας του θεάτρου.

ράμπα οδηγούσε στο μεσαίο διάζωμα του κοίλου, μια ακόμα αρχιτεκτονική πρωτοτυπία σε αυτό το θέατρο, που ήταν όλο εκπλήξεις για τον αδαή.

Η σκηνοθήκη χρησιμοποιήθηκε μέχρι τον 1^ο αι. π.Χ. Στη συνέχεια κατεδαφίστηκε. Στα ρωμαϊκά χρόνια οι αισθητικές αντιλήψεις άλλαξαν. Τα θέατρα έπρεπε να διαθέτουν σταθερές σκηνές και μάλιστα πολυώροφες και υπερπολυτελείς. Η Μεσοσύνη δεν επιτρεπόταν να μείνει πίσω. Μια εύπορη οικογένεια Μεσοσπινίων πολιτών, οι **Σαιθίδες**, που ήκμασαν κυρίως το διάστημα από τα χρόνια του Νέρωνα έως και τα χρόνια του Μάρκου Αυρηλίου, ξόδεψε αφειδώς πολλά χρήματα για να γίνουν επισκευές και μετατροπές μεγάλης κλίμακας και το θέατρο να αποκτήσει την πολυτέλεια που επέβαλλε η εποχή και, ασφαλώς, η πόλη. Έγιναν, λοιπόν, μεγάλα έργα γύρω στα μέσα του 2^{ου} αι. μ.Χ. με έξοδα του ευεργέτη της πόλης Τιβέριου Κλαύδιου Σαιθίδα Καιλανού, αρχιερέως των Σεβαστών και Ελλαδάρχου, όπως μας

πληροφορούν δύο μακροσκελή ψηφίσματα, χαραγμένα στα βάθρα τιμητικών ανδριάντων που είχαν ανδρυνθεί στις κόγχες της σκηνής. Η ορχήστρα γέμισε χρώμα καθώς στρώθηκε με πολύχρωμες λίθινες πλάκες. Καταργήθηκαν οι πάροδοι και αντί αυτών δημιουργήθηκε μια καμαροσκεπάστη είσοδος. Για το τριώροφο σκηνικό οικοδόμημα τολμηροί αρχιτέκτονες ξεδίπλωσαν τη φαντασία τους ανακατεύοντας υλικά, χρώματα και ρυθμούς, που ξέφευγαν συχνά από το μέτρο. Κίονες από γκρίζο γρανίτη και ερυθρόλευκο μάρμαρο εναλλάξ, με περίτεχνα κορινθιακά, περγαμνικά και ιωνικά κιονόκρανα άφηναν πέρασμα στη ματιά που περιπλανιόταν πάνω στα ποικίλα διακοσμητικά στοιχεία της επενδεδυμένης με μαρμάρινες πλάκες πρόσοψης του σκηνικού οικοδομήματος. Από όλον αυτό τον πλούτο, βέβαια, δεν έμειναν πολλά κατάλοιπα, καθώς από τα τέλη του 3^{ου} αι. μ.Χ. άρχισε η λαφυραγώγηση των πολυτελών υλικών για τη δημιουργία παρακείμενων

Το σκηνικό οικοδόμημα του 2ου αι. μ.Χ. Οι κάτω κόγχες. Στο βάθος το χωριό Μαυρομμάτι. Οι κάτοικοί του είναι οι θεματοφύλακες αυτής της σπουδαίας πολιτιστικής κληρονομιάς.

οικοδομημάτων. Ψάυοντας τα αρχαία κατάλοιπα ο καθηγητής κ. Π. Θέμελης μαζί με εξειδικευμένους επιστήμονες κατάφεραν τη μερική ανασύσταση του θεάτρου, που γοπεύει το βλέμμα και ταξιδεύει τον νου και την ψυχή. Χίλιοι πεντακόσιοι θεατές μπορούν να παρακολουθήσουν αυτή τη στιγμή δρώμενα και αδώμενα στο υπέροχο θέατρο, η αποκατάσταση του οποίου συνεχίζεται χάρη στη γενναιοδωρία των σημερινών ευγενών χορηγών (**Ίδρυμα Ι. Κωστόπουλου, Ίδρυμα Σ. Νιάρχου**) καθώς ο οραματολάτης καθηγητής δεν σταματά αν δεν τοποθετήσει και τον τελευταίο λίθο από αυτούς που έχουν βρεθεί ή όσους θα βρεθούν, στη θέση του.

Εκλεκτή συγκίνηση προκάλεσαν στον νου και την ψυχή των παρισταμένων τα θυρανοίξια του αρχαίου θεάτρου στις **3 Αυγούστου 2013**, μετά από **1700** χρόνια σιωπής. Γέμισε η ορχήστρα ήχους εξαίσιους για τους οποίους υπεύθυνοι ήταν οι εξαιρετικοί μουσικοί της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, ο θαυμάσιος μαέστρος Β. Χριστόπουλος και οι δημοφιλείς πρωταγωνιστές της Λυρικής Σκηνής, ο μεσοσπονιακός καταγωγής βαρύτονος Δημήτρης Πλατανιάς και η Ρουμάνα υψίφωνος

Τσέλια Κοστέα. Οι αισθαντικές άριες από τις όπερες του Βέρντι και του Πουτσίνι ξεχύθηκαν από τα στόματα των υπέροχων ερμηνευτών, χάιδεψαν τα αρχαία λίθινα καθίσματα, άγγιξαν το κοινό κι έκαναν όλους όσοι σχεδίασαν αυτό το ξεχωριστό εγχείρημα, τον καθηγητή **Πέτρο Θέμελη**, τον πρόεδρο της Κίνησης Πολιτών «Διάζωμα» **Σταύρο Μπένο**, τον καλλιτεχνικό διευθυντή του Μεγάλου Μουσικού **Γιώργο Κουρουπό** και τον καλλιτεχνικό διευθυντή του Φεστιβάλ Αθηνών, **Γιώργο Λούκο**, περήφανους κι ευτυχημένους για το αποτέλεσμα.

Πριν κλείσουμε το κεφάλαιο θέατρο, πρέπει, βεβαίως, να πούμε πως σ' αυτό δεν λάμβαναν χώρα μόνο καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος δρώμενα, αλλά και πολιτικά-στρατιωτικά γεγονότα. Δύο εξ αυτών είναι αξιωματικότερα και τα αντλούμε από κείμενα της αρχαίας γραμματείας. Σύμφωνα με μαρτυρία του Πλουτάρχου, φιλοσόφου του 1^{ου} αι μ.Χ., στο θέατρο αυτό συναντήθηκαν ο **Φίλιππος Ε'**, ο βασιλιάς της Μακεδονίας, και ο στρατηγός της Αχαϊκής Συμπολιτείας, **Άρατος**, μια μέρα μετά τη λαϊκή εξέγερση και τη σφαγή των αξιωματούχων της Μεσσήνης

Το κομψό Εκκλησιαστήριο. Ένα ακόμη θεατρικό οικοδόμημα στα δεξιά του προύλου που οδηγούσε στο Ασκληπιείο.

και διακοσίων εύπορων πολιτών το 214 π.Χ. Η κατάληψη της πόλης από το Μακεδόνα βασιλιά αποφεύχθηκε χάρη στο εξαιρετικό ταλέντο του Άρατου να υπερισχύει του συνομιλητή του με την πειθώ, ωστόσο ο ίδιος και μαζί και ο γιος του πλήρωσαν ακριβώς τις πολιτικές και στρατιωτικές αρετές του, που έβαζαν φραγμό στα σχέδια του Φιλίππου να κυριαρχήσει απόλυτα στην Πελοπόννησο, καθώς ο τελευταίος δε δίστασε να τους δηλητηριάσει για να απαλλαγεί (Άρατος 50.1-3). Στο χώρο του θεάτρου, 31 χρόνια αργότερα, συγκεντρώθηκαν οι κάτοικοι της μεσσηνιακής πρωτεύουσας, για να δουν και να χλευάσουν τον περίφημο στρατηγό της Αχαϊκής Συμπολιτείας, Φιλοποίμενα τον Μεγαλοπολίτη, τον γνωστό και ως «τελευταίο Έλληνα», που εξετέθη σε κοινή θέα μετά την ατυχή αιχμαλωσία του από τους Μεσσήνιους, με τους οποίους λίγο πριν είχε συγκρουσθεί και τους είχε νικήσει.

Μετά την ανάρμοστη έκθεση, ο εβδομηντάχρονος στρατηγός φυλακίσθηκε στο υπόγειο θησαυροφυλάκιο της Μεσσήνης και θανατώθηκε κρυφά με κώνειο, δυστυχώς χωρίς να δικαστεί.

Λίγο πριν προχωρήσουμε για να αναζητήσουμε τον άλλο χώρο θέασης, το κομψό Εκκλησιαστήριο, μπορούμε να ξεδιψάσουμε με το νερό της Κρήνης **Αρσινόης**, αριστερά του θεάτρου, παρόμοια όπως έκαναν και οι αρχαίοι Μεσσήνιοι ξαναμμένοι από τους θερμούς πολιτικούς λόγους που έβγαζαν ή άκουγαν καθισμένοι στα εδώλια του περικαλλούς θεάτρου. Το κρηναίο αυτό οικοδόμημα που δεχόταν νερό από την πανάρχαιη πηγή **Κλεψύδρα**, όπως και σήμερα άλλωστε, έχει το όνομα μιας αξιοσέβαστης τοπικής θεάς που υπήρξε κατά την παράδοση κόρη του Μεσσήνιου βασιλιά Λευκίππου και μητέρα από τον Απόλλωνα δύο παιδιών, μιας κόρης, της Εριωπίδος κι ενός

Η πηγή Κλεψύδρα μέσα στο χωριό Μαυρομμάτι, δίπλα στο υστεροβυζαντινό εκκλησάκι του Άη Γιάννη του Ριγανά. Ταυτίζεται με την αρχαία Κρήνη Κλεψύδρα από το νερό της οποίας γέμιζε η Κρήνη Αρσινόη.

γιου, του Ασκληπιού. Το περίεργο είναι πως στην περιοχή της Επιδαύρου μπέρα του Ασκληπιού θεωρείται η Κορωνίς. Για να μην μπουν σε περιπέτειες οι αρχαίοι Έλληνες βρήκαν τη λύση: η μία τον γέννησε και η άλλη τον μεγάλωσε είπαν, κι έτσι κανείς δεν ενοχλήθηκε.

Το Εκκλησιαστήριο το βρίσκουμε στα δεξιά του προπύλου που οδηγούσε στο Ασκληπιείο, το οικοδόμημα – σύμβολο της αβαν-γκαρντ κοινωνίας της αρχαίας Μεσσήνης. Θα πρέπει, λοιπόν, πρώτα να μιλήσουμε γ' αυτό το οικοδόμημα, που όμοιο του δεν υπάρχει στον ελλαδικό χώρο. Και πρώτα – πρώτα γιατί δεν αποτελεί τέμενος του θεού της Ιατρικής, όπως αλλού, αλλά μια πινακοθήκη έργων τέχνης. «Ήταν ο επιφανέστερος χώρος της Μεσσήνης, το κέντρο της δημόσιας ζωής της πόλης που λειτουργούσε παράλληλα με την παρακείμενη αγορά» αναφέρει ο κ. Θέμελης. Στο κέντρο του Ασκληπιείου βρισκόταν ένας μεγάλος

δωρικός περίπτερος ναός και ο βωμός του. Πιθανότατα ήταν αφιερωμένος στην εθνική ηρωίδα **Μεσσήνη**. Ποια όμως ήταν αυτή η μυθική κυρία, από την οποία πήρε το όνομά της η πόλη των Ελληνιστικών χρόνων, ενώ ο οικισμός που υπήρχε εδώ από τα Γεωμετρικά χρόνια (8^{ος} – 7^{ος} αι. π.Χ.) ονομαζόταν **Ιθώμη**; Η παράδοση αναφέρει πως η Μεσσήνη ήταν η κόρη του βασιλιά του Άργους, Τριόπα. Έγινε βασίλισσα της Μεσσηνίας χάρη στο φλογερό ταμπεραμέντο της. Παντρεμένη με τον Πολυκάονα, το δευτερότοκο γιο του βασιλιά της Λακωνίας, Λέλεγος, δεν υπήρχε περίπτωση να γίνει βασίλισσα, παρά μόνο με τη βία ... Συγκέντρωσε, λοιπόν, στρατό από το Άργος και τη Λακωνία και κατέλαβε τη γείτονα περιοχή, στην οποία έδωσε το όνομά της. Αλλά και η περιοχή την κατέκτησε με τις παραδόσεις και τα μυστικά της. Η Μεσσήνη μυθήθηκε στις μυστικές τελετουργίες που γίνονταν προς τιμήν του

Το Μουσολείο των Σαιθιδών δεσπόζει στο τέρμα του Σταδίου. Χρησιμοποιήθηκε για τον ενταφιασμό των μελών της επιφανούς οικογενείας από τον 1ο έως τον 3ο αι. μ.Χ.

Καρνείου Απόλλωνα και ορισμένων γυναικείων θεοτήτων της γονιμότητας και της ευκαρπίας της γης και ένιωσε τόσο ευτυχισμένη που έκανε πολλά καλά στον τόπο, γι' αυτό και οι Μεσσήνιοι την τιμούσαν σαν ηρώίδα στον ναό που προαναφέραμε. Γύρω από το ναό υπήρχε αυλή που περιβαλλόταν από στοά ανοικτή προς το μέρος του ναού. Η στοά αποτελείτο από δύο σειρές κίονων κορινθιακού ρυθμού. Εξαιρετική δουλειά είχε γίνει στα κιονόκρανα που ήταν καταστόλιστα με έλικες και άκανθες απ' όπου ξεπρόβαλλαν Νίκες και Ερωτιδείς. Λαμπρά στολισμένη με βουκράνια, γιρλάντες με άνθη και φιάλες ήταν και η ζωφόρος, που ήταν στημένη πάνω από το ιωνικό επιστύλιο με τις τρεις ζώνες. Ακριβώς πάνω από τη ζωφόρο υπήρχε ένα οδοντωτό γείσο και πάνω από αυτό μια σειρά με έλικες και λεοντοκεφαλές που λειτουργούσαν ως υδρορροές.

Να 'μαστε μπροστά στο **Εκκλησιαστήριο**. Το πανέμορφο θεατρικό οικοδόμημα διαθέτει κοίλο εγγεγραμμένο σε ορθογώνιο κέλυφος και χωρισμένο με διάζωμα σε

άνω και κάτω, κυκλική ορχήστρα, σκηνή, προσκήνιο με τρία ανοίγματα μπροστά και κλιμακοστάσιο εξόδου. Αστράφτουν οι χρωματιστές πλάκες της ορχήστρας και τα λίθινα εδώλια στο φως του ήλιου. Η εξαιρετική αποκατάστασή τους βασίσθηκε στη μελέτη του αρχιτέκτονα **Π. Μπίρταχα**. Ο χώρος είναι τόσο ποιητικά όμορφος, που αναγκάζει τον επισκέπτη να καθίσει σ' ένα από τα εδώλια, στο καλύτερα σωζόμενο κάτω κοίλο, που χωρίζεται σε τρεις κερκίδες και δύο κλιμακοστάσια, και να ταξιδέψει στο χρόνο. Να θαυμάσει τον έφιππο ορειχάλκινο ανδριάντα του χορηγού του θεάτρου και ευεργέτη, Τιβέριου Κλαύδιου Σαιθίδα Καιλιανού που στεκόταν πάνω σε βάθρο στο ανατολικό άκρο της ορχήστρας. Να στήσει το αυτί για να αφουγκραστεί τους υποκριτές που απαγγέλλουν λόγια ποιητικά, τους μουσικούς που διαγωνίζονται στους μουσικούς αγώνες της ετήσιας γιορτής των Ασκληπιείων, τους άρχοντες της πολιτείας που μιλούν στους πολίτες ή που τσακώνονται μεταξύ τους αναλύοντας καθημερινά

Το Βουλευτήριο αποτελούσε τον χώρο των πολιτικών συνελεύσεων των αντιπροσώπων των πόλεων της αυτόνομης και ομόσπονδης Μεσσηνίας.

αλλά και μακρόπνοα πολιτικά σχέδια.

Βέβαια, όταν οι άρχοντες είχαν συναντήσεις με τους αντιπροσώπους των πόλεων της αυτόνομης και ομόσπονδης Μεσσηνίας, προτιμούσαν το γειτονικό **Βουλευτήριο**, ένα τετράγωνο, σχεδόν, οικοδόμημα, διαστάσεων 20,80X21,60 μ., με στέγη τετράκλινη που στηριζόταν εσωτερικά σε τέσσερις κίονες, το οποίο βρισκόταν στα νότια του προπύλου και ανατολικά του Ασκληπιείου και ήταν χτισμένο για να εξυπηρετεί αυτόν ακριβώς το σκοπό: τις πολιτικές συνελεύσεις. Άνετα χωρούσαν σ' αυτό 76 σύνεδροι. Δίπλα στο Βουλευτήριο, στη νότια πλευρά του, υπήρχε το Αρχείο του Γραμματέα των Συνέδρων.

Πριν καταφορίσουμε για τον τελευταίο σπουδαίο χώρο θέασης, το **Στάδιο**, που περιβάλλεται από τις στοές του Γυμνασίου, θαυμάζουμε μια σειρά από μικρά οικοδομήματα που ήταν αφιερωμένα σε θεούς και ήρωες. Από τα πιο σημαντικά είναι το Αρτέμισιο με το κολοσσιαίο άγαλμα της Αρτέμιδος Ορθίας, έργο του εκλεκτού γλύπτη Δαμοφώντα και το Σεβάστειο, αφιερωμένο

στη λατρεία του Σεβαστού Αυγούστου και της Ρώμης.

Και σ' αυτόν τον χώρο θέασης, που χρονολογείται στα τέλη του 3^{ου} αι. π.Χ., οι αρχαίοι Μεσσήνιοι καινοτομούν. Πουθενά αλλού, με τα μέχρι τώρα δεδομένα, Στάδιο και Γυμνάσιο δεν αποτελούν ενιαία αρχιτεκτονική σύνθεση. Ο επισκέπτης εισέρχεται στο χώρο του Γυμνασίου από ένα τετρακίονιο δωρικό Πρόπυλο κι εν συνεχεία βαδίζει στις τρεις δωρικές στοές που περιβάλλουν το εντυπωσιακό Στάδιο σχηματίζοντας Π, με άνισα όμως τα μακρά σκέλη του. Σύμφωνα με τον καθηγητή Π. Θέμελη «η βόρεια στοά είναι διπλή, έχει πλάτος 10 μ. και μήκος 96,20 μ., ενώ η ανατολική και η δυτική είναι απλές, πλάτους 7 μ. η καθεμία. Το ανατολικό σκέλος της στοάς (μήκους 196 μ.) που εκτείνεται σε όλο το μήκος του στίβου λειτουργούσε ως ξυστός για την άσκηση των αθλητών και των εφήβων κατά τη διάρκεια του θερινού καύσωνα και τον κρύου χειμώνα. Το δυτικό σκέλος έχει μικρότερο μήκος (132,60 μ.) και καταλήγει σε ευρύ ορθογώνιο περιστύλιο το οποίο λειτουργούσε ως

Επάνω: Το Γυμνάσιο της Μεσσήνης όπου οι αθλητές ασκούσαν πριν τη συμμετοχή τους στις σπουδαίες αθλητικές αναμετρήσεις. Στεγαζόταν στις τρεις δωρικές στοές που περιβάλλουν σε σχήμα Π το Στάδιο.

Δεξιά: Το τετρακίονιο δωρικό Πρότυλο του Γυμνασίου.

Παλαίστρα». Κατόπιν ο επισκέπτης κατεβαίνει στο Στάδιο και κατευθύνεται προς το βόρειο πεταλόσχημο τμήμα του (μήκους 64 μ.) που περιλαμβάνει 18 κερκίδες με 18 σειρές καθισμάτων η καθεμία. Κάθεται σε ένα από τα λίθινα εδώλια κι αφήνει τη ματιά του να πλανηθεί στον χώρο. Εννοείται πως θα ήθελε να καθίσει στον λίθινο θρόνο με το κοίλο καλοδουλεμένο ερεισίνωτο και τα δυνατά λεοντοπόδαρα που προοριζόταν

για τον ανά έτος εκλεγόμενο ιερέα του Δία Ιθωμάτα, αλλά το βρίσκει κάπως ... αλαζονικό – μάλλον φοβάται πως θα τον δουν οι φύλακες και θα του κάνουν παρατήρηση. Στήνει το αυτί κι έρχονται από το χθες οι ιαχές και τα χειροκροτήματα και οι επευφημίες για τους νεαρούς αθλητές που αγωνίζονταν στο τρέξιμο, το δίσκο, το ακόντιο, το άλμα, την πάλη, την πυγμή, το παγκράτιο και το πένταθλο κατά τη διάρκεια της

μεγάλης γιορτής της αφιερωμένης στον **Ιθωμάτα Δία**. Οι κριτές των αγώνων κάθονταν στο επίμηκες έδρανο με ερεισίωτο και λεοντοπόδαρα, δίπλα στο θρόνο. Μια αόρατη δύναμη τον σπρώχνει προς τον περιποιημένο στίβο, μπαίνει κι αρχίζει να τρέχει. Από πίσω του τον συναγωνίζονται οι νεαροί αθλητές ... από το χθες. Ορισμένοι συγγενείς τους, μέλη της μεσσηνικής αριστοκρατίας, τους ενθαρρύνουν,

άλλοι όρθιοι κι άλλοι καθισμένοι στις θέσεις τους που έχουν χαραγμένα τα ονόματά τους, καθώς τις ενοικίαζαν πληρώνοντας το σχετικό αντίτιμο στην πόλη.

Το Στάδιο δεν χρησιμοποιήθηκε μόνο για τα ευγενή αγωνίσματα αλλά και για αιματηρά θεάματα που ήταν της μόδας κατά τη μέση και ύστερη ρωμαϊκή περίοδο. Όλα αυτά τελούσαν στο βόρειο πέταλο με τα λίθινα καθίσματα κι όχι στο νότιο τμήμα

Γενική άποψη του περίφημου Σταδίου. Στα χρόνια της μέσης και της ύστερης Ρωμαϊκής περιόδου το νότιο τμήμα του Σταδίου με τα χωμάτινα πρανή δεν ερησιμοποιείτο. Αντιθέτως, το βόρειο πέταλο με τα λίθινα καθίσματα συνέχισε τη λειτουργία του ως χώρος αιματηρών θεαμάτων, που ήταν στη μόδα εκείνη την εποχή. Για το λόγο αυτό μειώθηκε ο στίβος με την κατασκευή ημικυκλικού τοίχου με ακανόνιστες πέτρες στο τέρμα των λίθινων εδωλίων και απέκτησε το γνωστό ελλειψοειδές σχήμα της ρωμαϊκής αρένας.

με τα χωμάτινα πρανή. Φυσικά, για λόγους προστασίας, κατασκευάσθηκε ένας ημικυκλικός τοίχος με ακανόνιστες πέτρες στο τέρμα των λίθινων εδωλίων και έδωσε στο νέο μικρότερο στίβο το γνωστό ελλειψοειδές σχήμα της ρωμαϊκής αρένας, του τσίρκου. Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Θέμελη «περιοδεύοντες θίασοι με θηρία σε κλουβιά, φορτωμένα σε κάρα έφταναν και στη Μεσσήνη κατά την εποχή των εορτασμών για την τέλεση των άγριων θεαμάτων».

Όσο και να θέλει να σβήσει κανείς το αίμα, τα δάκρυα, τις κραυγές, τον πόνο, αυτό είναι αδύνατο. Είναι καταγεγραμμένα στους λίθους, στα βαθουλώματα και στα υψώματά τους, στην τραχιά ή στη λεία τους επιφάνεια, στα σκασίματα και στις ρωγμές τους. Αν αφουγκραστεί, θα τα ακούσει όλα αυτά. Θα ακούσει όμως και τα υπέροχα μουσικά κομμάτια του Μάνου Χατζηδάκη που γέμισαν το χώρο μια καλοκαιρινή

βραδιά του 2009. Δέκα χιλιάδες θεατές ένωσαν τις φωνές τους με τις αισθαντικές φωνές του Μάριου Φραγκούλη και της Deborah Maers και όλοι μαζί τραγούδησαν για τη ζωή, που δεν πρέπει να σταματήσει στο χθες των αρχαίων μνημείων. Τουλάχιστον, όπου αυτό είναι εφικτό.

Ο στίβος του Σταδίου (176 μ. μήκος) καταλήγει και εφάπτεται στο νότιο τείχος της πόλης. Στο σημείο της επαφής του τείχους με το Στάδιο μια διακεκριμένη οικογένεια, η οικογένεια των Σαιθιδών, βρήκε τον τρόπο ώστε να μην ξεχαστεί ποτέ. Έστησε ένα επιβλητικό ταφικό κτίσμα, εντός του οποίου ενταφιάσθηκαν μέλη της για διάστημα τουλάχιστον πέντε γενεών. Στο πρώτο-μασωλείο των Σαιθιδών αναφέρεται και ο Πausanias, προφανώς ήταν αξιοπρόσεκτο και στα χρόνια που επισκέφθηκε τη Μεσσήνη, παρόμοια όπως κάνει λόγο και για τα αγάλματα του

Ερμή, του Ηρακλή, του Θησέα και του αξέχαστου ήρωα του β' μεσσηνιακού πολέμου, Αριστομένη, που κοσμούσαν το Στάδιο-Γυμνάσιο. Χαριτωμένη πινακίδα, που βάζει σε σκέψεις για το κατά πόσο έχουν αλλάξει οι συνθήκες στο πέρασμα των αιώνων, αποτελούν τα graffiti των νεαρών εφήβων στα βάθρα των αγαλμάτων. Παιχνίδι στα διαλείμματα της επίπονης άθλησης ή μήπως ένας απλός κι ανέξοδος τρόπος μνήμης εσαεί;

Το Στάδιο-Γυμνάσιο, το Βουλευτήριο, το Εκκλησιαστήριο, όπως και το Θέατρο, έτυχαν, χάρη στα προγράμματα στήριξης και τη γενναιοδωρία σύγχρονων χορηγών καθώς και των γνώσεων των ειδικών, ιδιαίτερης φροντίδας. Πολλά τμήματά τους αποκαταστάθηκαν υποδειγματικά, σε άλλα έγιναν στερεώσεις, εργασίες συντήρησης ή αναστηλώσεις, για να μπορούμε να τα απολαμβάνουμε, καθώς η αισθητική και η διδακτική τους αξία είναι, αναντίρρητα, πολύ μεγάλες. Το ίδιο, βέβαια, έγινε και στα υπόλοιπα μνημεία, με αποτέλεσμα ο αρχαιολογικός χώρος της Μεσσήνης να συνιστά ένα πρότυπο μουσείο, όπου τα αρχαία σημάδια μέσα στο τοπίο τους προκαλούν με την εύκολη ανάγνωσή τους συγκίνηση και θαυμασμό. Ανεπαισθήτως, ο επισκέπτης μπαινοβγαίνει στο χθες και στο σήμερα χάρη στις άοκνες προσπάθειες του εμπνευσμένου αρχαιολόγου Π. Θέμελη που τολμά να οραματίζεται εκθέσεις ανάμεσα στα υπέροχα αρχαία γλυπτά, τα οποία θα βρουν και πάλι τη θέση τους στο χώρο όπου είχαν αρχικά στηθεί, αγορές παραδοσιακών προϊόντων στην αρχαία αγορά, καλλιτεχνικά δρώμενα στους χώρους θέασης και ακρόασης και όλα αυτά «με λογισμό και μ' όνειρο». Τότε θα αναδειχθούν ακόμα περισσότερο ο πλούτος, η δύναμη και το μεγαλείο αυτής της πόλης που τόσο έντονα καθρεφτίζονται στους χώρους θέασης και ακρόασης.

Το άρθρο αυτό αφιερώνεται σε δύο πολύ σπουδαίους άνδρες, τον πρόεδρο του «Διαζώματος» κ. Σταύρο Μπένο και τον καθηγητή Αρχαιολογίας κ. Πέτρο Θέμελη που χάρισαν σε μένα και την

Το ενεπίγραφο βάθρο για το άγαλμα του ευεργέτη της πόλης Τιβέριου Κλαύδιου Σαιθίδα Καιλιανού.

οικογένειά μου μοναδικές στιγμές συγκίνησης καθώς και εικόνες και συναισθήματα πρωτόγνωρα κατά τη διάρκεια της γενικής πρόβας του Γκαλά Όπερας για τα θυρανοίξια του θεάτρου της αρχαίας Μεσσήνης.

Ευχαριστώ τον γραφίστα κ. Κώστα Τσιρίκο για την εξυπηρέτηση στη φωτογραφική κάλυψη του άρθρου.

ΠΗΓΕΣ

Παυσανίου, "Ελλάδος Περιήγησις", Εισαγωγή στα Μεσσηνιακά και Ηλιακά, Κριτικό Υπόμνημα και Αποκατάσταση του Κειμένου, Μετάφραση και Σημειώσεις Ιστορικές, Αρχαιολογικές, Μυθολογικές, Ν. Δ. Παπαχατζή, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1979.

Θέμελης Π., Η αρχαία Μεσσήνη, εκδ. ΜΙΛΗΤΟΣ, Αθήνα 2012

www.diazoma.gr (Ιστοσελίδα του Σωματείου «Διάζωμα», Κίνηση Πολιτών για την αποκατάσταση και την ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων)